

TATO KNIHA ZAČÍNÁ jako výpravy Společnosti Hudsonova zálivu.

Ve slavných dobách obchodování s kožešinami v Severní Americe v osmnáctém století byla Společnost Hudsonova zálivu pověstná nejen tím, že se pouštěla do riskantních, dobrodružných podniků, ale také pečlivou přípravou na ta nebezpečí. Na obchodní výpravy se zpravidla vyráželo s ohromným nadšením, ale první noc zálesáci vždycky tábořili jen pár mil od sídla společnosti. To jim umožnilo vše uspořádat a pečlivě popřemýšlet o výstroji a zásobách, takže jestli ve spěchu, aby už byli na cestě, něco zapomněli, bylo snadné se pro to vrátit na základnu. Bylo uspořádáno shromáždění všech účastníků, aby bylo naprosto jisté, že každý do detailů rozumí, o jakou expedici se jedná. Rozvážný začátek ušetřil cestovatelům

pozdější obtíže:

Začínat jako výpravy Společnosti Hudsonova zálivu jsem se naučil, když jsem začal za středoškolských studií jezdit na vandr. Zdálo se mi, že to je velmi rozumné. Ještě i dnes s něčím takovým počítám při každém výletu. První den urazím jen několik snadných mil, zkontroluju vybavení, prohlédnu mapy, ujistím se, že si vyhovujeme se souputníky, odpočívám, něco dobrého sním, brzy zalehnu a báječně se vyspím. A následující den je většinou skvělý a předznamená celou cestu.

V tradici výprav od Hudsonova zálivu se chci teď kousek od začátku knihy zastavit a pohovořit o dvoustranné záležitosti, která probíhá mezi čtenářem a spisovatelem.

Nejdříve musím zdůraznit, že si jsem velmi dobře vědom literárního zákona, podle kterého spisovatel v knize nemá psát o tom, jak tu knihu psal. „Ukažte jim to, ale nevykládejte o tom; udělejte to, ale neříkejte, že to děláte“ je varování, které vám vtluoká do hlavy každý dobrý redaktor a učitel psaní. Na druhou stranu jsou lidé, kteří píší projevy, nabádání k pravému opaku: „Povězte jim, co jim budete povídat; povězte jim to a nakonec jim povězte, co jste jim pověděli.“

A já věřím jak na Ukazování, tak na Povídání. Přistupuju k tomu tak, že v duchu vždycky mluvím k jedné osobě, a ať už vás budu oslovovat jakkoliv; měl bych vám co nejvíce pomoci porozumět tomu, co mám na srdci. To rozhodně neznamená, že bych podceňoval vaši inteligenci. Znamená to, že si jsem vědom, jak je komunikace složitá. Znamená to, že se raději dopustím té chyby a řeknu vám toho moc, než abych riskoval, že zanechám ve vaší hlavě zmatek. Znamená to, že chovám hlubokou úctu před rozdíly mezi námi a že se je pokusím překlenout, kdekoliv a jakkoliv to jen půjde.

Uznávám, že se v této záležitosti názory různí. Někteří lidé neradi čtou kritiky na filmy a knihy předem; nechtějí si při koncertu číst poznámky v programu a nechtějí před zhlédnutím představení vědět, co si o své práci myslí autoři, herci a režiséři. K těm lidem patří moje žena. Já ne. Ale svoji rozdílnost respektujeme.

Nevím, jaký na tuhle věc máte názor vy, a tak vám teď na znamení dobré vůle dám na vybranou. Začátek podle receptu Společnosti Hudsonova zálivu možná není váš styl. Jestli se chcete pustit do zbytku knihy, tak beze všeho. Jednoduše teď přeskočte na stranu 27. Ale jestli teď chcete vědět, co mám na srdci kolem toho, jak je tahle konkrétní knížka sestavená, čtěte dál.

Já tentokrát píšu, jak jdou myšlenky. Víceméně tak, jak probíhá rozhovor dvou lidí. Jedno vede k druhému, občas odmlka a konec rozhovoru nesouvisí vždy přímo se začátkem. U žádného tématu není třeba dojít k něčemu definitivnímu. Já vlastně vědomě spoléhám na to, že jak budeme postupovat, vy budete svoje myšlenky a zážitky přidávat k mým – aby byl náš rozhovor úplný. Kniha nebude fungovat, pokud za ni nepřevzmete svůj nemalý díl zodpovědnosti.

Pohyb mých myšlenek rozhodně nemá být přímočarý posun od jednoho bodu k druhému, nalinkovaný pochod, ale spíš horizontální průzkum jedné oblasti zájmu po druhé. Nemám vytyčený žádný cíl cesty, nemusím protrhnout cílovou pásku, ani dojít k nějakému konkrétnímu závěru. Takhle nějak chápu tanec – člověk se pohybuje kolem, ne aby se někam dostal, ale aby někde v určitém čase byl.

Mé názory, na psaní podstatně ovlivnili dva výtvarní umělci: Paul Cézanne a Constantin Brâncuși. Cézanne maloval pořád dokola tutéž horu v Provinci. Ani ho tak nezajímala samotná Mont-Sainte-Victoire, jako hra světla, stínu a barev na té hoře. Jeho obraz vždy zachycoval podstatu, a nikoliv věc samotnou. Také Brâncușiova témata by se mohla zdát dost omezená. Do své smrti v roce 1957 Brâncuși udělal mnoho verzí jenom několika nápadů. Jedno důležité dílo, „Pták v prostoru“, dokončil nejméně osmadvacetkrát – ve dřevě, mramoru, sádře i bronzu. Každá ta verze byla trochu jiná. Pokaždé se pokoušel vyjádřit svůj pocit z létání. Chtěl tu myšlenku zachytit ve vzduchu – jak se vznáší. A povedlo se mu to. Téměř v každém přehledu

historie umění, který dostanete koupit, je fotografie jednoho z Brâncușiových ptáků. Stejně jako nechybí ve významných galeriích moderního umění po celém světě.

Je pravda, že za jeho života se do něj kritici obouvali, proč nepracuje na větším okruhu témat – proč se pořád zabývá stejnými věcmi, místo aby se věnoval něčemu novému.

Brâncuși vysvětloval, že inovace nejsou jeho styl. Zajímalo ho jen pár velmi základních témat – všedních stránek existence: polibek, zrození, marnotratný syn, krása lidského těla – a on chtěl věčně usilovat o odstranění všeho, co je vzhledem k jeho chápání těch věcí přebytečné, a vyjádřit ty náměty v sochách co nejjednodušeji.

Protože jste v této knize došli až sem – a zvláště pokud jste už četli mé dvě předchozí knihy –, zřejmě si všimnete, že se neustále vracím k pár námětům, které mě velmi zajímají. Jsou to vlastně otázky, které mám na přední plotýnce svého mentálního sporáku. Například:

Jak dosáhnout životaschopné rovnováhy mezi světským a svatým?

Mezi smíchem a zármutkem?

Mezi tím, co je, a co by být mohlo?

Mezi sobectvím a zájmem o blaho všech?

Mezi tím nejhorším, čím často jsem, a nejlepším, čím bych se hravě mohl stát?

A je skutečně možné chovat se k ostatním tak, jak bych chtěl, aby se oni chovali ke mně, a proč je to tak zatraceně těžké?

Pokud si všimnete slovních spojení, myšlenek a anekdot, které velmi připomínají ty, jež se u mě objevují někde jinde, není to způsobeno lajdáckou prací s textem. Já se opakuju. Přeskupuju slova v naději, že snad jednou něco vystihnu úplně přesně. A pořád se potýkám s dilematy, která se snadno ani nevyřeší, ani neodsunou stranou. Stále na ně narážím, protože s nimi ještě nejsem hotov. A možná nikdy nebudu. Práce pokračuje a život pokračuje – a o tom já píšu. A jistý pokrok v té práci stačí, aby se proces nezastavil.

Tenhle přístup je inspirován mužem, který vymyslel esej.

Michel Eyquem de Montaigne. Za svého života byl znám jako právník, učenec, cestovatel, diplomat, politik, myslitel a spisovatel. Zdrojem inspirace při psaní mu byla Francie šestnáctého století, zkušenosti získané na dvoře Jindřicha III. a úřad starosty Bordeaux, který zastával. Ale nejlepším zdrojem mu byl vlastní všední život. Dnes je známý hlavně díky vynikající autobiografii, *Les Essais de Michel Seigneur de Montaigne* – Montaigneovým *Esejům*. Pro upřímnou neformálnost tohoto jedinečného deníku považuju Montaigne za přítele a učitele.

On vytvořil slovo „*essai*“ z francouzského slovesa „*essayer*“ – zkusit – a myslel tím zkoušet, jakou mají myšlenky a zkušenosti hodnotu. Montaigne se chtěl co nejpřímněji probírat svým životem. A *zkusit* pochopit sebe a svůj svět, kterým se prodíral, aniž by musel dojít k nějakým závěrům. Zaměřil se na prostředky, nikoliv cíle. „*Mon métier et mon art c'est vivre*,“ napsal. Mým řemeslem i mým uměním je život.

Zůstal věrný svému předsevzetí a žádný námět předem nezavrhl. Filozofie, větry, známé osobnosti, politika, spánek, náboženství, kýčání, svědomí, nepropečené maso, ctnosti, ledvinové kameny, marnivost, úvahy o klystýru, ředkvičky, spravedlnost a vztah mezi otcem a syny – to je jenom pár z tisíců námětů, kterým se věnoval.

Je pozoruhodné, že nepsal mravoučně a nesnažil se sám sebe nějak vylepšovat. Jeho eseje jsou nevtíravě důvěrné, asi jako rozhovor dobrých přátel.

Ještě pozoruhodnější je, jak Montaigne trval na tom, že jeho myšlenky a úvahy nejsou nic originálního.

O svých esejích napsal: „O mně by se klidně dalo říci, že jsem jen sestavil kytici z květin jiných lidí a sám jsem přinesl jediné šňůrku, která kytici drží pohromadě, a já vám ji teď s radostí předkládám.“

Jestli tomu tak je, vážím si pečlivosti, s jakou svou šňůrku vybíral.

Mikea Montaigne považuju za člena Ledničkového bratrstva. Představuju si, že by mu moc chutnalo pár plátků uleželé *pâté* na venkovském chlebě s troškou dijonské hořčice a nějakou okurčičkou; a bokem by měl v misce zbytky ovocného pudinku. A sklenku červeného *vin ordinaire*. Možná to zní jako laskominy francouzské kuchyně, ale vlastně je to jen sekaná a zbytky.

A jako poslední poznámku k odstartování podle Společnosti Hudsonova zálivu něco o rychlosti, s jakou se z tohoto místa vyráží. Chápu, že na mně je, abych tuhle knihu napsal, a na vás; abyste ji přečetli; a protože vy mi neříkáte, jak mám psát, já bych vám neměl říkat, jak ji číst. Ale může být užitečné zdůraznit, že jsem to napsal po částech, a zřejmě to bude dávat větší smysl, když to budete číst stejným způsobem.

JEDNU MOU ZNÁMOU učitelku ve školce požádali, aby se svou třídou nazkoušela pro konferenci učitelů pohádku. Po bouřlivých debatách se děti shodly na staré oblíbené Popelce. Na té nesmrtelné klasické pohádce o tom, jak „chudý ke štěstí přišel“. Mravní ponaučení, které z ní vyplývá, zní: „Trpělivost růže přináší“ – neboli jednoho dne se vám možná dostane, co si myslíte, že si zasloužíte. Proto dospělí tak vášnivě sázejí do loterie.

Popelka byla velmi vhodná z pohledu učitelky, protože je tam spousta rolí a spousta prostoru pro vymýšlení dalších podle uvážení, a tak se dostane na všechny děti ve třídě. Třída probírala děj dramatu a přitom byl vypracován seznam osob: byla tam naprosto úchvatná Popelka, zlá macecha, dvě podlé a hloupé nevlastní sestry, krásná a moudrá dobrodějka, tykev, myšky, vožka, koně, král, všichni lidé na královském bále – generálové, admirálové, rytíři, princezny – a samozřejmě neodolatelný objekt legendární lásky – princ, ztělesněné dobro.

Děti si směly vybrat role samy. Když dostalo přidělenou roli, každé dítě vyfasovalo papír, kde bylo fixkou napsáno, co představuje, a šlo se postavit na druhý konec místnosti, dokud nebylo rozdělování u konce. Nakonec už mělo každé dítě svou úlohu.

Až na jedno.

Jednoho chlapečka, který byl zticha a do přidělování rolí se nezapojil. Byl to trochu nevyzpytatelný kluk, byl „jiný“, a protože byl na svůj věk dost při těle, ostatní děti si z něj často dělaly legraci.

„Tak, Normane, co ty teda budeš?“ zeptala se učitelka.

„No,“ odvětil Norman, „já budu prase.“

„Prase? V téhle pohádce žádné prase není.“

„No tak teď tam je.“

Učitelka naštěstí měla ve vínku něco jako moudrost. Pozorně se na Normana zadívala. Nakonec – proč ne? Docela se to k němu hodilo. Na Normanovi určitě něco prasečího bylo. Tak ať je tedy prase. Norman dostal v pohádce o Popelce úlohu prasete. Prase stejně nikdo jiný být nechtěl, a tak to třídě vůbec nevadilo. A protože ve scénáři nebyla ani zmínka o tom, co má prase dělat, bylo to ponecháno na Normanovi.

Jak se ukázalo, Norman si přisoudil roli křoví. Prase chodilo všude s Popelkou, prasečím způsobem se na všech čtyřech kolíbalo po jevišti v kostýmu, který si Norman sám navrhl – v dlouhých, staromódních růžových spodkách, které mají vzadu knoflíčky, se štetkou na čištění dýmek místo ocásku a s papírovým kelímkem na nose. Zvuky nevydával žádné. Jenom seděl na zadečku a sledoval, co se děje, jako mlčící řecký doprovodný sbor. Výraz jeho obličeje odrážel dramatické podrobnosti v ději. Ve tváři se mu zračily starost, smutek, znepokojení, naděje, zmatek, vztek, nuda, znechucení a potěšení – jak to který okamžik vyžadoval. Nebylo vůbec pochyb o tom, co se to děje, a také že je to důležité. Stačil jeden pohled na prase a bylo vám to jasné. Prase bylo tak bezelstné. Tak opravdové. Tak velmi „přítomné“. Prase vneslo do té ohrané pohádky vážnost a mýtický význam.

Při vyvrcholení, kdy princ konečně princezně obul skleněný střevíček, oba se v extázi objali

a odjeli, aby pak žili šťastně až do smrti, prase šlelo radostí, tančilo kolem na zadních nohách a svou mlčenlivost přerušilo štěkáním.

Při zkoušce se učitelka snažila Normanovi vysvětlit, že pokud už tedy je v pohádce o Popelce prase, tak prasata určitě neštěkají. Ovšem Norman jí – přesně, jak očekávala – vysvětlil, že *tohle* prase štěká.

A ona musela uznat, že štěká výtečně.

Představení mělo na učitelské konferenci obrovský úspěch.

A hádejte, komu se při děkovačce dostalo největších ovací?

Samozřejmě Normanovi, štěkajícímu praseti.

On byl vlastně tou opravdovou Popelkou, která ke štěstí přišla.

Dobré věci se vždycky rozkřiknou a ta školková třída dostávala spoustu pozvání, aby přijela a předvedla Popelku. Někdy musela učitelka vysvětlovat, čím je představení tak jedinečné.

„Víte, vystupuje tam prase.“

„Opravdu?“

„Ano, hvězdou celého představení je... *štěkající* prase.“

„Ale v Popelce přece žádné štěkající prase není.“

„No tak teď tam je.“

Ted' vám povím velmi odlišnou verzi pohádky O Popelce. Z úplně jiné třídy. Vystupují tam dospělí herci; jedná se o školu tvrdých úderů a neodehrává se to na jevišti, ale na ulici.

„Pane, máte smysl pro humor?“

„Jistě.“

„Za pětník vám povím skoro celej vtip.“

„Skoro celej vtip?“

„Jo. A pak vám za dvacet centů řeknu pointu.“

„A co když nebudu chtít pointu slyšet?“

„No to už bude na vás. Zkuste to, dejte mi pětník – tím nic neztratíte.“

Kdykoliv jdu přes ten malý městský parčík, něco po mně chtějí ti, kterým obvykle říkáme „ochmelkové“ – vyhaslé, roztřepané okraje tkaniny městského života, kteří ten zelený čtverec používají jako kancelář, ložnici, společenský klub a záchod. Jak mi to jeden z nich vysvětlil: „Žijeme tu jako psi, ale ani ti psi o nás nestojej.“ Obvyklou prosbou je zamumlání: „Nemáte drobný?“ nebo konkrétnější žádost o čtvrták na kafe. Jít přes park znamená projít neviditelným místem, kde se vybírá mýto. A já platím. A někdy se mi za minci dostane bratrského požehnání. „Bůh ti to oplat, bratře.“

Tohle nepříjemné žádání a dávání není nic radostného. A já vím, že bych místo parkem mohl chodit kolem parku. Ale oni tam jsou, a já to vím. Mám drobné, a oni to vědí, A tak děláme, co je třeba udělat ve světě, jak je zařízený dnes. Bez ohledu na to, co děláme pro lidi na dně a bez domova, je tu vždy ten závazek, který máme jeden k druhému a jemuž nelze uniknout. Ta natažená žádající ruka. Já v takové chvíli nemůžu jen tak projít kolem a myslet si nebo říkat, že jsem dal peníze na nějaké konto, hlasoval jsem pro nějaké zákony a že už jsem prostě udělal dost. Rád bych, ale ono to tak prostě nejde.

Zpátky do toho parku k muži, který nabízí neúplný vtip. Dal jsem mu pětník a on mi předložil povídání o rabínovi, jeptišce, praseti a kuřeti v telefonní budce v Detroitu. Něco neuvěřitelného. A on to vykládal tak skvěle, že jsem mu za pointu dal pět dolarů. Stálo to za to. Smál jsem se pak skoro celé odpoledne – kdykoliv jsem si na to vzpomněl. A poslal jsem do parku pár přátel, aby si to poslechli. Nechtělo se mi vykládat jim ten vtip a pointu zadarmo.

Druhý den jsem se dozvěděl, že součástí života parku je teď menší estráda. Servírka z nedalekého bistra, která si tam každý den chodila zakouřit, když měla přestávku na kafe, se s několika těmi otrapy skamarádila. Ona si s nimi prostě povídala.

Považovala je za lidi. Přesvědčila je, aby při tom žebrání projevíli trochu tvůrčího přístupu. Při stejném úsilí by mohli vydělat dvakrát tolik a ještě si užít nějakou legraci. Tak proč ne? Co

tím mohli riskovat?

Tím se vysvětluje ten pán s nedokončeným vtípem. Nabídka ostatních zahrnuje krátké básničky, písničky, drobné rady, rady, jak se kam dostat, užitečné výmluvy, triky s kartami a rychlé věštění budoucnosti. Jeden chlápek nabízí, že se bude za pětadvacet centů smát – s vámi nebo vám. Lidi, kteří se tomu parku dříve vyhýbali, to tam teď táhne. Nová atmosféra možná dlouho nevydrží, ale právě teď je tam jaro.

Ta servírka je pohádková dobrodějka.

Nemá kouzelnou hůlku, ale zato soucit a představitost.

Tím v těch somrácích něco probudila – ne, jejich rozum, ale sebeúctu.

Nedala jim tykev ani střevíčky, zato však nápad, jak se k nim dostat.

Nevyřešila jejich problémy, ale vyřešila problém jídla na jeden den.

Přiměla je, aby si chytili rybu, místo aby žebrali o kosti.

Dala jim zahlédnout pravdu, že vždycky existuje alternativa, které se říká naděje.

Mně se klasická verze Popelky nikdy moc nelíbila. Aspoň ne ta, co se obvykle vykládá ve Spojených státech. Americká Popelka je obětí smůly. Matka jí umře. Její otec se nešťastně znovu ožení – vezme si zlou ženu s dvěma egoistickými dcerami. Popelku, která spí na hromadě popela u krbu, odsoudí do role služky, k níž si mohou všechno dovolit. Nezbyvá jí, než svůj osud přijmout.

A Popelka nedělá nic jiného, než že si přeje, aby ji potkalo štěstí, i když žádné neočekává. Neuteče. Nedělá svým příbuzným chytré naschvály. Nevyřízne jim krutá srdce kuchyňským nožem, i když by si to zasloužili. Kdepak – nic takového. Popelka je milá dívenka. Sedí na zadku a bere to. Čeká, až se jí něco přihodí.

Najednou se jen tak objeví pohádková víla, a Popelka může vyrazit na bál do královského paláce. Popelka se nezeptá: „Kde jste sakra, paní, byla tak dlouho, a co takhle nějaký teplý prádlo a pár hamburgerů s hranolkama místo těch průhlednejch střevíčků a jízdy v pohádkový tykvi?“

Ale kdepak, nic takového. Popelka udělá přesně to, co udělat má, a vydá se na bál.

Tedy já bych si to rozmyslel, než bych zkusil tancovat ve skleněných botách, jenže já nejsem Popelka. A taky bych si rozmyslel tancovat s nějakou neznámou kočkou, která by se na mém mejdanu objevila ve skleněných botkách; to se aspoň ta víla mohla vytasit se střevíčky na *tancování* – lodičkami z krokodýlí kůže se zlatým lamé a páskem přes nárt. Jenže já taky nejsem princ a kouzelná dobrodějka měla prince evidentně výborně odhadnutého. Protože princ ztratil kvůli Popelce hlavu a víte, co pak bylo dál.

Popelka sedí doma a čeká. Ani nemukne o tom, kde byla nebo co ví. Čeká.

„Možná se něco stane,“ je Popelčina filozofie. A čeká dál.

Dokud se neobjeví princ. Ten fetišista přes nohy. Nakoukne do dveří, a když uvidí dvě ošklivé holky a jednu ušmudlanou, tak on nejde o dům dál. Ani náhodou. Jemu nezáleží na kráse, charakteru ani čistotě. On slídí po té pravé noze. A Popelce na těch věcech taky nezáleží. Jestli princí jde o tohle, ona se klidně přizpůsobí.

„A žili spolu šťastně až do smrti,“ praví se v té pohádce. Já si to nemyslím.

Vždycky na scénu přicházíme uprostřed příběhu a musíme zase odejít, ještě než to opravdu skončí. V pohádkách. V dějinách světa. Příběh vždycky pokračuje. Číslo bot je dost chatrný předpoklad lásky, ale možná to Popelce nevadilo, kdo ví? I podivnější manželství než to její se vydařila a třeba princ a Popelka celí šťastní umřeli a měli doma tisíce párů bot.

Ale jako pohádku pro děti raději beru kteroukoliv z asi pěti set verzí tohoto dramatu než tu, kterou známe nejlépe. Protože ve většině těch ostatních vystupuje aktivní hrdinka, která iniciativně usiluje, aby se zbavila svých okovů. Jenom tam tak nesedí. Je si vědoma, že má jistou úroveň, a chápe, že příbuzní, se kterými žije, jsou hajzlíci, a nespolehá na nikoho jiného, že jí v její situaci pomůže. Ve všech evropských verzích hledá Popelka východisko chytrostí a oddaností vzpomínce na drahou matku. Je pravda, že má štěstí, ale také je pravda, že si ho

zaslouží. Na konci se natahuje po střevíčku: „Ano, ten je můj, já si ho zkusím.“ Dokonce odpustí svým dvěma nevlastním sestřím a najde jim za manžely dva vévody. O štěstí lidí jako tahle Popelka říkáme, že by si ho nikdo nezasloužil víc.

*Pasívní, bezmocná a útrpně čekající Popelka je mor.
I Bůh spíš pomůže těm, co si pomohou sami.
Moji představě Popelky odpovídá štěkající prase Norman.
Moji představě velkorysosti odpovídá učitelka, která ho
respektovala.
A moji představě kouzelných babiček odpovídají ti, kdo pomá –
hají vandrákům, aby si pomohli sami.
Trvat na svém místě v řádu věci a chovat se podle toho.
Dodávat sílu těm, kteří se své místo v řádu věci snaží najít.
Tohle všechno dělat znamená uskutečňovat pohádky.*

LÉTO ROKU 1959. Hotel u řeky Feather nedaleko města Blairsden v pohoří Sierra Nevada v severní Kalifornii. Výletní místo. A já jsem právě vyšel z univerzity a mám zaměstnání, které obnáší dělat večer recepčního a přes den pomáhat v koňských stájích. Majitel a ředitel je švýcarský Ital a má evropské představy o pracovních podmínkách. Moc spolu ne vycházíme. Já si o něm myslím, že je fašista a chce zaměstnávat vesničany, kteří vědí, kde je jejich místo, a on mě považuje za příklad toho, jak se to s demokracií může přehnat. Je mi dvaadvacet a nenechávám si své názory pro sebe. Jemu je dvaapadesát a moc vlastních názorů nemá.

Jeden týden dostávali zaměstnanci k obědu každý den to samé. Dva buřty, kopec zelí a okoralé housky. A aby k urážce přidali ještě příkoří, náklady na stravování nám odečítali z platu. Zuřil jsem.

V pátek toho příšerného týdne jsem byl asi v jedenáct večer ve službě na svém místě a právě přišel do práce noční hlídač. Šel jsem si něco zobnout do kuchyně a uviděl tam vzkaz kuchařovi, že zaměstnanci mají mít buřty a zelí na jídelníčku ještě další dva dny.

Tak to je vrchol. Já už tady nebudu! Lepší publikum jsem neměl, a tak jsem to vysypal na nočního hlídače Sigmunda Wollmana. Prohlásil jsem, že už toho mám po krk; že nandám na talíř buřty a zelí, půjdu vzbudit majitele a hodím mu to do ksichtu. Už mám toho blafu dost a dělá se mi z něj špatně, uráží mě to a nikdo do mě nebude celý týden cpát buřty a zelí a ještě si za to ode mě brát peníze, a kdo si ten člověk vůbec myslí, že je, a copak se dá žít z buřtů a zelí a vůbec – je to neamerické a já nemám buřty a zelí rád tolik, abych to, proboha, snesl třeba jen jeden den a po celém hotelu to smrdí a ty koně jsou stejně herky a hosté jsou idioti, a já se sbalím a jedu do Montany, kde nikdo o buřtech a zelí v životě neslyšel a nedávali by to ani prasatům. Něco v tom smyslu. Ještě dnes mě to rozčiluje.

Takhle jsem běsnil asi dvacet minut a je zbytečné, abych to tady teď opakoval. Představu máte. Hlasitost mého monologu byla nastavená naplno, navíc jsem to podmalovával boucháním plácačkou na mouchy o pult, kopáním do židlí a sakrováním. Volání do zbraně, po svobodě, odborech, povstání a aby pracující masy přervaly své okovy.

Sigmund Wollman, noční vrátný, při mém výbuchu tiše seděl na své židli, kouřil a pozoroval mě zarmouceným pohledem. Dejte loveckému psovi oblek a kravatu a máte Sigmunda Wollmana. On má dobrý důvod, aby se tvářil zkormouceně. Přežil Osvětim. Tři roky. Je to německý Žid. Vyzáblý a hodně kašle. Rád býval při noční šichtě sám – měl čas přemýšlet, měl klid a pokoj a především mohl do kuchyně a dát si gáblík, kdykoliv se mu zachtělo – mohl se třeba přecpat buřty a zelím. Pro něj to byly hotové hody. A co víc – v noci kolem není nikdo, kdo by mu říkal, co má dělat. V Osvětimi o takových chvílích snil. Jediná osoba, kterou v práci vídám, jsem já – jsem noční narušitel jeho snu. Naše směny se o hodinu překrývají. A zase tu otravuju. Hlasitá bojová jednotka o síle jednoho muže.

„Už jsi, Fulčume, skončil?“

„Ne. Proč?“

„Pozlouchej, Fulčume. Pozlouchej mě, pozlouchej mě. Víš, co s tebou není v pořádku? Nejde o buřty a zelí a nejde o šéfa, o kuchaře ani o tohle místo.“

„Tak co se mnou není v pořádku?“

„Ty si, Fulčume, myslíš, že všechno víš, jenže nerozeznáš rozdíl mezi nepohodlím a problémem.“

Když si zlámeš vaz, když nemáš co jíst, když ti hoří dům – tak to je problém. Všechno ostatní *je* nepohodlí. Život je nepohodlný. Život *je* hrbolatý.

Nauč se rozlišovat mezi nepohodlím a skutečnými problémy. Dožiješ se vyššího věku. A taky nebudeš tak otravovat lidi. Dobrou noc.“

A gestem, jímž mi žehnal a zároveň mě propouštěl, mě poslal spát.

Málokdy v mém životě mě pravda udeřila mezi oči s takovou silou. O několik let později jsem japonského zen buddhistického kněze slyšel popisovat okamžik osvětlení a věděl jsem přesně, co tím myslí. Za temné noci tam v hotelu u Feather River mě Sigmund Wollman kopl do zadku a zároveň otevřel okno v mé mysli.

Už po třicet let, když nastane nějaké napětí a krizová situace, když mě něco tlačí ke zdi a já se ve vzteku chystám udělat nějakou hloupost, objeví se mi před očima zkormoucený obličej a zeptá se: „Tak Fulčume. Je to problém nebo nepohodlí?“

Považuju to za Wollmanův test pravdivosti. Život je hrbolatý. A hrbolek na silnici a hrbolek v prsu, to není totéž. Člověk by se to měl naučit rozlišovat. Dobrou noc, Sigú.